

СТЕФАН ИЛИЕВ:

ЖИВОТЪТ Е ТОЗИ, КОЙТО СИ ИЗЖИВЯЛ

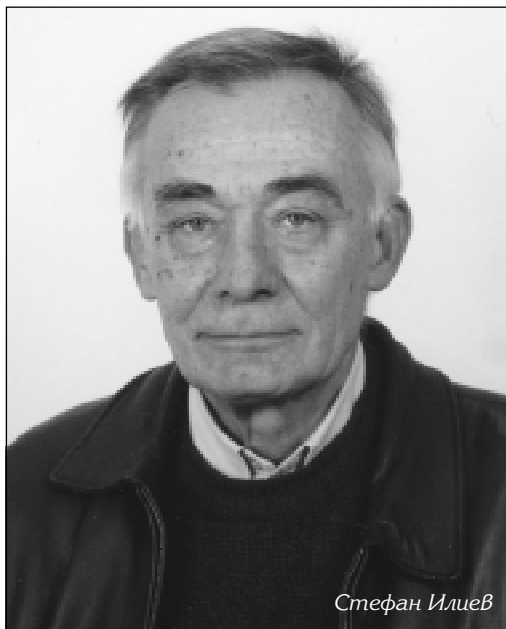
ИНТЕРВЮ НА БОГДАНА КОСТУРКОВА

Богдана Костуркова: Роден си и си отрасъл в Истанбул, а активният ти живот е в София. Каква е причината за това?

Стефан Илиев: Баща ми е учил в „Роберт колеж“, а майка ми е била учителка в двете български училища там. Запознали се, оженили се и аз съм се родил. В Истанбул живяхме до февруари 1944 г., когато баща ми беше екстрадиран от Турция като български поданик. Другите българи, които бяха турски поданици, бяха изпращани в Анагола. Татко се прибра в България, след време го последвахме и ние. На Николген 1944 г., спомням си кристално ясно този ден, стъпихме в Свиленград.

Богдана Костуркова: Имаш ли приятелства от онези години? Какво си спомняш с добро чувство от тогава?

Стефан Илиев: Ние живеехме в европейската част на града и там имаше българи, турци, арменци, италианци, гърци... Помня, когато отведеха баща ми с полицаи, не му позволиха да се сбогува с майка ми. Цялата махала видя това и всички, без изключение, се гружиха за нас. Всеки ден ни канеха на гости, за да ни нахранят, за разлика от българите днес, които, ако някой е пострадал от властта, веднага се скриват по къщите си и изобщо не разговарят с него. Спомням си с уважение за хората, които оставихме там преди много години.

Стефан Илиев

Богдана Костуркова: Запази ли в годините връзки с тях?

Стефан Илиев: Прекъснаха по естествен начин и причини – та аз съм тук вече 60 години...

Богдана Костуркова: А как избра да бъдеш актьор?

Стефан Илиев: Случайно стана. Тук, в България, искаха да ме направят офицер, а аз ненавиждам военщината – въпреки че съм изиграл всички видове войници от редник до фелдмаршал. Във Втората мъжка гимназия, където учех, имаше един зам.-директор, който е бил концлагерист в Дахау и той ме предупреди: „Момче, внимавай, гласят ти но-

мер...“ Разбрах, че трябва да се спасявам. Тогава имаше възможност талантите в областта на изкуствата да бъдат приемани при облекчени условия, ако са изключителни таланти. Документите за кандигатстване се подаваха в общината, навярно за да има подбор. Една съученичка ми обеща съдействието чрез баща си за подаването на документите. Кое да избира? Пейя вярно, но нямам понятие от солфеж – значи Консерваторията отпада. Рисувах сносно, но все пак не бях за изпит. И така остана Театралната академия. Нашето семейство беше много близко с Константин Кисимов. Отидох при него и му казах: „Чичо Косьо, аз трябва да се явя в Театралното училище!“, а той „Защо, бе Стефанчо?“ Ами така и така, а той – „Олеле!“. Накара ме да му кажа нещо. Тук трябва да спомена, че по време на матурата по български език ние трябваше да знаем наизуст един поменник от двайсетина произведения. Казах му едно от тях и той започна да се ваика: „Ти не си за артист“. А аз – „Нямам избор, ще се явя!“. Той клекна. Явих се на изпит в сандвич между Васил Димитров и Николай Бинев. И още на първия изпит вечерта пише, че трябва да се явя при Ректора в осем сутринта... Значи съм минал изпита... Така се запознах с Д. Б. Митов, който беше и председател на комисията – навремето лично ректорът приемаше студентите. Разпитва ме той защо кандигатствам и въобще какъв е моят случай, аз всичко му разказвам, а той: „Добре, ще те приемем сега, а наесен ще решим ставаш ли за артист“. Взех си дипломата, приеха ме и Д. Б. Митов ме образува. Още в самото начало ме попита какви книги имам. Навре-

мето повечето семейства имаха списък с книгите, които притежават. Така си ги разменяхме. Това беше начин да се чете, защото библиотеките бяха унищожени. Аз му занесох моя списък, той ми даде своя и в продължение на четири години ние си разменяхме книги и благодарение на него аз съм образован човек в областта на театъра и с гордост заявявам това, защото имам такъв учител. Така станах артист.

Богдана Костуркова: Да разбирам ли, че поради необходимост, а не поради потребност си избрал професията си?

Стефан Илиев: В началото беше така. После ми стана интересно и разбрах, че в тази професия има „хляб“. Но разбрах, че в нея трудно се следва естественият ход на нещата и че за да успееш и продължиш, трябва не само талант, но и приятелства.

Богдана Костуркова: Че в коя професия е различно?

Стефан Илиев: Не знам, не познавам други професии, но в тази професия е така. Или щастие то трябва да ти кацне на рамото и да не го изпуснеш, както казваше навремето Мирски, или оттук нататък да се кланяш, за да ти дават роли.

Богдана Костуркова: Ти кой път избра?

Стефан Илиев: Аз избрах моя си път и никога – и жив, и мъртъв – не може да каже, че съм отишъл да моля за каквото и да е в моята професия. Навремето в киното се явявахме на пробни снимки, нищо не се поднасяше на тепсия и аз винаги съм се явявал с поне десетина кандигати за роля. Подбор, подбор и накрая снимки, за да се види кой как стои с другите. Имаше един гениал-

лен оператор, Алурков, та той реши да снима филм – „Конникът“, и за да участва, човек трябваше да се научи да язди. За моята фигура е невъзможно да стана професионален ездач – висок и едър съм, но треньорът Петър Клявков, човек, на когото много дължа, ми каза: „Нищо, момчето ми, ти все пак се научи да яздиш. Ще се снимат много филми и ще им трябват хора, които да го умеят това изкуство“. Послушах го и в течение на две години изключително упорито се учих да яздя и „конярите“ ме приеха за свой човек. Кариерата ми в киното тръгна, защото другите падаха... Две или три роли имам в киното, които са без коне. Всичко останало е свързано с конете.

Богдана Костуркова: А театралната ти съдба?

Стефан Илиев: Снимах при Вили Цанков в „Между релсите“, филм, който получи сребърна награда „Сан Марко“ във Венеция. Тогава Вили работеше в Младежкия театър и ми каза да подам заявление. Опънах се, защото бях убеден, че няма да ме вземат. Бях в Пернишкия театър, имах зад гърба си седем-осем сезона и вече знаех, че никога няма да гойда в София, защото нямах никакви позиции. Вили се ядоса и каза, че сам ще напише заявлението от мое име. Така се явих на конкурс и ме взеха в Младежкия. През 1966 г. Мирски ни уволни – мен, Петър Слабаков, Коста Цонев, Васил Димитров, Мишо Парменов (един изумителен артист, който можеше да играе всичко), Вили Цанков, Досьо Досев. После това се развихри из цяла България – някъде около 250 човека бяха съкратени. Това бе първата реформа в българския театър и оттогава имам горчив спомен. Жан-Пол Бел-

мондо беше председател на Съюза на френските артисти и изпрати в Българската народна банка 250 000 франка в помощ на българските си колеги. Ние тогава ходехме във „Феята“ да танцуваме по цели нощи, прибирахме се пеша в града и с нас беше един българин, кореспондент на Франс-прес, та той написал за уволненията. И френските колеги ни подкрепиха. А „нашите“ връщат парите и решават да правят театър в Асеновград с уволнените артисти от Пловдив, да възстановят Пернишкия театър и в София да има театър за поезия и естрада с директор Андрей Чапразов. Ние с Досьо Досев бяхме предвидени за Перник, но отидохме при Чапразов и го попитахме дали би ни взел при него. Той с радост го направи и така аз за втори път се озовах в София.

Богдана Костуркова: Ти си човек, който в годините е имал възможност да работи с едни от най-интересните творци в България. В годините заедно сте отстоявали или сте спорили върху стореното?

Стефан Илиев: Това е голямото ми щастие. Това е истинският шанс. Работил съм с най-големите режисьори на България и искам да подчертая, че нищо не се даваше даром. Нищо. Всичко е изключителен, умопомрачаващ труд. Навремето в МГТ „Зад канала“ Роза Радичкова поиска да напишем какво сме изиграли готогава и беше удивена – „Кога сте успели всичко това да го свършите?“. В случая говоря за поколения артисти, аз не съм изключение. Отчитам, че във времето на моята активна възраст имаше оборот. Не крия, че винаги съм се пазарил за всичко, но не и за театъра. Защото смятам, че

театърът е една лаборатория, в която или пропадаш, или се изкачваш.

Богдана Костуркова: Ти живя с Лилия Райнова, една чудесна актриса и сте пример за щастливо актьорско семейство. Затова ще си позволя да те попитам какво е житейският ти партньор да е твой колега, има ли ревност и конкуренция в професията?

Стефан Илиев: Всъщност срещата и животът с Лили беше най-голямото ми щастие. Беше изключителна личност. Може би всичко се забравя, но това, което помня, е, че ние с нея никога не сме разговаряли за пари, никога не сме говорили какво трябва да направим в професията. Не сме си налагали правила, нямам такъв спомен. Не познавам друг човек толкова толерантен като Лили. Професията на актьора е моментна, професия на мига. И докато някой си спомня за теб, го има и сътвореното от теб...

Богдана Костуркова: Какво е добрият театър според теб? На какви критерии трябва да отговаря?

Стефан Илиев: Тези, които работят заедно, трябва в много голяма степен да мислят в една посока. Смятам, че нашият Малък градски театър е уникално за България явление. То се крепи на тези няколко души от основателите, които останахме – Илка, Ицко, Анета, Продан, Мая, Таню, Илия, Пърти... На взаимното разбиране, на взаимния художествен контрол – при нас не може да се лигавиш, да не изпълняваш това, което е заложено като спектакъл; винаги се играе като за премиера. МГТ „Зад канала“ е изключително явление за България. Давам го като пример. А иначе за мен най-важният критерий е публиката. Като минат десетина представле-

ния, вече е ясно какво ще се случи с даден спектакъл. Търси ли го публиката, иска ли да го види – ще го бъде. Доброто представление е, когато виждаш как артистите се сливат ведно под палката на режисурата и вървят в една посока, за да покажат своята теза пред публиката и да се преборят с нея. Това за мен е добрият театър.

Богдана Костуркова: В творческата си биография имаш изпълнения, които извеждат на преден план роли от втора позиция, роли „поддържащи“. Вершинин в „Три сестри“ на Чехов с режисьор Леон Даниел е например такъв образ, пресъздаден от теб.

Стефан Илиев: Това е най-доброто, което съм направил според мен.

Богдана Костуркова: Чувстваш ли се ограбен, че не си играл Хамлет или Макбет?

Стефан Илиев: Не.

Богдана Костуркова: Успя ли да изразиш всичко от себе си в ролите с по-малка територия?

Стефан Илиев: Аз съм ученик и верен последовател на Масалитинов. Той твърдеше, че наистина няма малки и големи роли, твърдя го същото и аз. Въпросът е какво влагаш в ролята и каква теза доказваш. Винаги съм смятал и най-малкото нещо, което съм изиграл, като най-главното, най-важното и съм се стремил да го впиша в общия смисъл на постановката, защото всяко представление има своя емоция и мисъл, които ако не са усетени от артистите, губи постановката. Друго важно нещо е: актьорът никога да не повтаря нищо. На това също ме е учил Масалитинов и след 45 години в театъра си позволявам да кажа, че нямам повторени роли.

Богдана Костуркова: Да разбирам ли, че си против амплоато?

Стефан Илиев: Абсолютно. Това е пагубно за артистите. Смешни и жалки са онези, които само сменят грехите и с един и същи глас, с една и съща артикулация работят върху всяка една роля, във всяко едно представление.

Богдана Костуркова: Доколко актьорът има възможност да избира?

Стефан Илиев: Няма.

Богдана Костуркова: Ограничение ли е това, че някой друг избира?

Стефан Илиев: Това е именно щастие, което ти каца на рамото: ако ти предложат нещо много добро като материал и го направиш – хубаво; ако не ти кацне, просто трябва да направиш така, че всички да забележат работата ти, а това е въпрос на труг. Не е лесно, тази професия е ужасна. За мен знакови личности в професията са Вили Цанков и Леон Даниел. Те са хора, които могат да изградят от най-малкото нещо вселена от характери в постановката. Всички им подражават. Такъв талант имаха преди това Сърчаджиев и Дановски, които имаха и изключителен нюх да изберат артист за гагена роля.

Богдана Костуркова: А сегашните млади режисьори?

Стефан Илиев: Броя ги на пръсти: Александър Морфов, Теди Москов, Мариус Куркински, Явор Гърдев. Четири имена, които се различават от всички останали и изграждат представления, в които артистите са различни. И също така могат да правят спектакли за голяма сцена. Това е страхотно, защото българската режисура според мен страда от това, че не може да прави спектакли за голяма сцена. А тези

младежи (спрямо моята възраст) умеят да правят спектакли, на които хората забравят къде се намират и за това салоните им са пълни.

Богдана Костуркова: Много години съчетавах трудносъчетаеми неща – професията на актьор и отговорни административни постове, защото 15 години председател на Съюза на артистите в България е изпитание, особено в тези времена. Чувстваш ли се изморен, ограбен, или имаш своя идея за подобно съчетание?

Стефан Илиев: Нито в едното, нито в другото съм повярвал, че мога всичко. Това, ако ме питаш, наистина е феномен. Отговорът ми е следният – аз съм толкова егоист, колкото и всички останали, но имам и рядкото качество да мога да мисля и за другите и да направя нещо. Мисълта, че мога да помогна на другите и на себе си, за да упражнявам професията си – това е мотивът да се занимавам със САБ. Сега, когато вече не съм председател и има нов човек на този пост, мога да кажа, че последователно съм се борил за правата на артистите, защото това е част от човешкото право и съм постигнал не малко. В последните години общувам много с най-младите артисти и усещам, че ми вярват. Убеден съм, че те ще продължат да защитават актьорските права. Много хора не смятат артистите за хора. Наистина актьорите не могат да бъдат като всички останали, защото това е единствената професия, в която ти не си ти за няколко часа. Просто си друг човек, това само при лудите го има, но при тях това е органично състояние на духа. А актьорът се преправя на друг по избор и даже си мисля, че това пре-

дизвикава завист. Хората те виждат един и след това ставаш друг. Гениалният Рангел Вълчанов твърди, че това е най-невероятното нещо за артистите – как става това, тази промяна – ето, това е божи дар. И затова сме водили битки за правата на артистите. Винаги съм имал съмишленици. Но ми е болно, че артистите в България все още не разбират какви права вече имат, за да ги отстояват заедно. Знам, че европейците ще ни ги наложат тези правила някой ден.

Богдана Костуркова: Не мислиш ли, че публичните гръзги и противопоставяния само гистанцират обществото от нас? Навсякъде по света процентът на театрално изкушените не е голям.

Стефан Илиев: Това ми е било винаги най-неприятно от всичко. Убеден съм, че артистите трябва да живеят в затворено общество по отношение на професията и по отношение на това кой къде се намира. Твърдя, че няма артист, който да не знае къде се намира в йерархията, която често се мени, но въпреки това, всеки във всеки момент, знае къде се намира. И понеже малка част от обществото гледа театър, то и издигането по стълбицата е издигане пред малко хора. Друг е въпросът, че в нашите очи това е добрата част от обществото.

Богдана Костуркова: Какво искаш да продължи като политика САБ и какво би искал да бъде бъдещето ти като актьор в МГТ „Зад канала“? Какви са най-светлите ти, най-оптимистичните ти мечти и очаквания?

Стефан Илиев: Ще започна от последното – не съм имал мечти по отношение на мястото си в театъра.

Каквото дошло – това е. Аз съм вече в края и го разбирам съвсем ясно. И не страдам от това. Става ми смешно, когато някой на моята възраст ми каже: „Ох, нас ни забравиха!“ Никой не те е забравил. Артистът живее само с времето си и след това, ако нещо е запечатано на лента, тогава се създават легендите. А иначе всичко умира с деня, в който си на сцената. Това е един от минусите на професията на театралния актьор и едно от най-великите неща – че всичко сторено минава и заминава. Въпросът е в твоето удовлетворение – докато си на сцената, да забравиш къде се намираш. Това никой друг не може да го изживее. Вероятно хирурзите изживяват погодно нещо, защото те общуват с живота, с истинския живот. Аз съм живял 34 години в семейството на велики хирурзи – фамилията Райнови – и съм виждал как не могат да си вдигнат лъжицата след успешен оперативен ден. Актьорите изживяват същото. Това пожелавам на следващите – да изпитат удоволствието от забравата.

А по отношение на организацията, на САБ – вярвам в тези, които го държат; вярвам, че ще накарат артистите, (да, това е моя мечта, имам мечти в това отношение) да проумеят, че трябва да са заедно. Защото предстои битка с предразсъдъците на българина. С предразсъдъците на елита. Добър или лош, този елит трябва да вникне в нуждите на театрите. Но засега още няма истинско гражданско общество и правила, които да се следват..

Богдана Костуркова: Значи първо трябва да се създадат правилата?

Стефан Илиев: Да, трябва да се създадат. Едва когато има регламент,

човек се усеща свободен. Има полет в неговия дух, когато се играе по установени правила.

Богдана Костуркова: Работил си и в киното, и в телевизията, и в театъра. Имаш ли пристрастия, или смяташ, че актьорът трябва да е навсякъде? Къде е твоят дом?

Стефан Илиев: Киното е най-тежкото проявление за един артист. Там нещата трябва да се направят сега и никога друг път. Докато в театъра това може да бъде повторено, променено, поправено, можеш да продължиш или да не продължиш с една роля. Не мога да кажа, че имам предпочитания. Винаги ми е било интересно, когато работя. Забравата, която твърдя, че

трябва да има при един актьор, я има навсякъде. И в киното, и в театъра. Само че щастието е, че в киното се запаметява, а в театъра отлита.

Богдана Костуркова: Склонен ли си за равностетката какво е повече в живота ти – успехите или пропуснатото?

Стефан Илиев: Е, животът е този, който си изживял. Не можеш да имаш претенции към него, защото той е единствен. Нищо няма да се повтори. Да седнеш да съжаляваш, е безсмислие, само ще се нагнетиш. Каквото си направил – това. Дали е останало или не – ако почне да се интересува човек от това, направо си е загинал. Живей живота си такъв, какъвто е. Така мисля аз.

Фотограф Иво Хаджичишев

Стефан Илиев (Бернар) в „Харолд и Мод“ – К. Хигинс, реж. Б. Харалампиева, МГТ „Зад канала“, 2000/01